

Mrtvi kot

Alien proti predatorju

ALENKA PIRMAN

Pogine naj stara pamet z možgani vred!

“Človeka veseli, ko vidi, kako lepo vse napreduje, kako so ljudje vedno boljši, vedno bolj pametni in pridni, to človeka izpodbuja in v dobrem utrjuje,” pripoveduje domačin brodolomcu iz Evrope. Ta je zbežal pred spačenostjo svoje domovine in se obupan vkrca na ladjo: “Naj me nese kamorkoli, samo proč, proč, najbolje na konec sveta.” Višja sila ga je zanesla na obalo Devete dežele, o kateri so dotlej krožile le pripovedke za otroke. Idealna dežela idealnih Slovencev!

Stoletja izolacije (Deveta dežela je namreč otok) so naredila svoje: v tem svetu ni nespameti, nečimrnosti, hudobije in laži. Domačini ne poznajo biča, vajeti, kraljev, cesarjev ali smrtnih kazni. Ne ukvarjajo se z zemljepisom (“Mi živimo zase, kakor da bi bili sami na svetu, zadovoljni smo s tem, kar imamo; vse drugo nas čisto nič ne skrbi.”) in v njihovem jeziku ni tujk. Ta samozadostna in samoupravna družba se ne boji tujcev. Nihče ni ogrožen, še srne in ptice se pustijo prijeti in pobožati!

Na otoku je sto občin, kjer vsako leto izvolijo sto županov, ti pa med sabo izvolijo glavarja. Ustava je torej enostavna (“Poglavitno je, ne kaka je posoda, temveč kaj je v nji.”), volitve tudi. Možje se zberejo v vasi in med sabo javno in odkrito pomožujejo. Brodolomec je navdušen: vse je tako umno, smotrno, preudarno, zdravo, pošteno, plemenito in lepo. Le cerkev in davki se mu zdijo domači. A v Deveti deželi vlada pravičnost: ljudem so na voljo knjižnice, šole, gledališča, domovi za ostarele, skupne delavnice, hranilnice in posojilnice, bolnišnice in lekarne. No, tudi pokorilnice so, a so že dolgo prazne...

A kar je nekomu* vzor, je drugemu** nočna mora. Nekje med pekrom in nebesi, prav blizu sonca pravzaprav, leži Indija Komandija. Tudi v njej se je znašel Slovenec, katerega zapiski pričajo o tej oddaljeni ruralni deželi. Bližina nebesnih teles naganja Komandcem strah v kosti, zato so dobri in bogaboječji. Tudi tu ni zločinov in ječ, zdi se, da je življenje urejeno še bolj enostavno in pripravno. Šole niso potrebne “saj tako že vsakdo sliši ob nedeljah v cerkvi, kaj je treba storiti, ako se hoče zveličati,” vemo pa tudi, da “učen kmet ni bil nikoli srečen”. In sreče je v izobilju, zdravja pa tudi. V Indiji Komandiji ljudje umira-

jo le od starosti: “Ko se pljuča že upehajo prečisti zrak srkati, tedaj človek brez najmanjše bolečine zvone kakor cvetica, in ni ga več.” Politika je v tej deželi stabilna, edina avtoriteta je župan: “Mi nimamo ne volitev, ne zbornic in ne poslancev, ne večine in ne manjšine glasov, ker vemo, da več gospodarjev ko je v hiši, slabše gre. Kar so enkrat naši stari za dobro spoznali, je še zdaj dobro in bo; s postavami igra se in norčuje le norec.” Tudi nimajo javnih vrtov, kopalšč, knjižnic ali muzejev. Vsak naj zase skrbi! “Knjige so za učene, in ti naj si jih kupijo, ne pa da bodo vsi za nje plačevali; in kar se tiče muzejev, ni treba, da se živali odirajo in kože jim s slamo bašajo, ker slama je v Komandiji draga.”

A kaj, ko sta nemirni duh in uka želja gnala najmlajšega županovega sina v svet. Po šestnajstih letih se vrne, poln prekucniških idej. “Svoboda je temelj vsemu napredku... Možaki, ali hočete svobodo?” S pomočjo razsvetljenega povratnika Komandci najprej odpravijo vraževerje in bogaboječnost, prevzamejo načelo enakosti (“Ali hočete biti odslej vsi enaki, tako enaki, kakor je meter enak metru, da vas ne bo moč več razločiti med seboj?”) in se pobratijo med seboj in celo z živalmi. Lastnino odpravijo: “Komandija in vse, kar je v nji, bo odslej lastnina narodova in narod bo delil vsakteremu toliko, kolikor potrebuje, da se od dne do dne preživi. Vse tedaj ima biti narodno.” V vzgoji uvedejo radikalne spremembe: “Kar je bilo doslej v Komandiji desno, ima odslej biti levo in levo ima biti desno. Tako mislim, bomo najprej pozabili starih neumnih časov.” Ena poglobitnih šolskih disciplin postane narodno skakanje, ki ga morajo otroci vaditi kar deset let. (Pozornemu bralcu ne bo ušla skrivnostna podobnost s sodobnim Slovincem: kdor ne skače, ta to ni.)

Vse teče kot namazano, ljudje delajo združno in prostovoljno. Vse je narodno in narod je srečen. A tudi v Indiji Komandiji se najde Gavril Princip. Oslu, te živali “trde glave in slabega spomina”, so namesto predpisanege AII spet zarigali IA!

Nepokorščina se kot virus raznese po deželi. Narod odvzre orodje in vdre v vinske kleti; nehajo pometati ulice in brijejo se tudi ne več. Razsvetljeni županov sin namerava “število narodnih nadzornikov pomnožiti in vsake-mo delavcu dati enega, tako upa, da se bo mogel red vzdržati,” a zaman! “Ne, ne, ljudje se ne dajo vpodobiti vsi po enem kopitu in ne stlačiti vsi v en žakelj; vsakteri se hoče gibati po svoje, delati po svoje.” Prekucnik mora pobegniti, narod se strezni in Indiji Komandiji spet zavladajo nebeški strahovi...

* Josip Stritar: Deveta dežela (1878). Dostopna v 4. knjigi Zbranih del, DZS 1954.

** Anton Mahnič: Indija Komandija (1884). Dostopna na <http://www.indija.si/komandija/>.

Prejeli smo

Podcenjevanja iz prestolniške pekarnice

(Večer, 10., 17. in 18. september)

Spoštovana Melita Forstnerič-Hajnšek, spoštovani gospod Rukavina, Vajina usklajena akcija (kaj za vrabca naj bi pomenilo ‘midva z Melito’, nov kulturniški duet ali pokroviteljsko instrumentaliziranje novinarke s strani lokalnega ‘kralja’?) je krasen primer tega, kako se da uporabiti medij za spretno premeščanje ali minimaliziranje resnega problema, to je kolizije interesov, ki je nastopila v primeru g. Rukavine. Nikakor se ne morem strinjati, da so vse komisije v tej državi obšle te etične standarde in tudi če bi jih - ali naj zato pristanemo na takšno sta-

nje stvari? Sama sem trdno prepričana, da se je treba zanje boriti še toliko bolj, ker smo majhna država in se interesi še hitreje križajo. Da je to bilo sporno že v času delovanja komisije, dokazuje tedanja začasni odstop g. Rukavine in g. Rotovnika zaradi pritožb iz Celja, ki pa ga minister Simoniti ni sprejel, in barka je plula naprej. Da gospod Rukavina svoj prevzem dvesto milijonov evrov težkega projekta enači z mojo lekturo polovice teksta (v katerega sem, priznam, vtaknila nekaj vejic, ker jih najeta lektorica zaradi časovne stiske ni zmogla in me je prosila za pomoč), kar naj bi dokazovalo mojo interesno vpletenost, presega dostojnost polemiziranja o resnih problemih, ki kontaminirajo naše kulturno dogajanje.

Lep dan,

Tanja Lesničar-Pučko

Večernica Ervinu Fritzu

Dvanajsta večernica se vrača k poeziji

Naslednji petek, 26. septembra, bo zasijala dvanajsta večernica. Zasijala bo pesniku in dramatik Ervinu Fritzu za pesniško zbirko Vrane. Tako je včeraj sklenila žirija (Tone Partljič, predsednik, Vida Medved Udovič, Ida Mlakar, Darka Tancer Kajnih in Petra Vidali), potem ko je še enkrat vzela pod drobnogled nominirana dela: ob Vranah še Na zeleno vejo Andreja Predina, Kako je Oskar postal detektiv Andreja Rozmana - Roze, Štiri črne mravlje Anje Štefan in Hektorja in malo šolo Dima Zupana. “Izločitev” štirih vrhunskih del ni nikoli prijetno opravilo, a tako pač mora biti. Po enajstih letih bo tako večernica znova podeljena za pesniško zbirko, prvo večernico je namreč dobil Tone Pavček za Majnice, fulaste pesmi.

Ob obrazložitvi žirije, ki jo dajemo v branje tukaj, lahko v naši današnji prilogi V soboto preberete odlomke iz vseh nominiranih del in seveda iz zmagovalnega, prav tako pa lahko obnovite vedenje o preteklih nagradnih in nominiranih in o pomenu nagrade Večernica. (kr)

Ervin Fritz: Vrane

Slovenska poezija za otroke in mladostnike ima poseben kulturotvorni pomen, saj razvija recepcijsko zmožnost mladega bralca za doživljanje in spoznavanje mnogoplastnetnosti na Slovenskem. Pesniška zbirka Ervina Fritza Vrane je namenjena mlademu bralcu od desetega leta dalje. Vsebuje trideset pesmi, ki tematizirajo ptico vrano, znan pesniški motiv v slovenski liriki za odrasle in otroke. Kdo ne pozna iz šolskih klopi verzov “Vrane družijo se rade, pet na smreki jih čepi; puška počti, ena pade, koliko jih še sedi? Kaj se tebi zdi?”

V pričujoči Fritzevi zbirki so vrane personificirani liki, ki vstopajo v pesniški svet s povsem običajnimi človeškimi opravili (Domači opravki), stanji v obliki izštevanka (Zaspane vrane),

prepiri (Khm ahm!, Sodišče), prepričanji (Razglas), generacijskimi razkoraki in spomini na pogumno mladost (Pradedovo ljubezensko pismo, Pravnukov ljubezenski sms, Eskadrilja), pa tudi kot lokalni/krajevni oz. pokrajinski pripadniki (Tiste z Barja, Baharija Šempavska, Tiste z Vranskega, Savinjski kmet). Sporočilna odlika pesniške zbirke je, da na inovativen način preobraza ali celo parodira sicer pesniško znano motiviko (npr. Balada, kraška) z duhovitimi preobrat, raznovrstnimi presenetljivimi zasuki na povsem jasen, “pesniško” nezagoneten način, pa vendar prepričljiv in igriv.

Način upesnjevanja kaže na izjemno večje in ustvarjalnega pesnika, saj je Fritzev pesniški postopek dogan pri smotrni in učinkoviti uporabi pesniških sredstev. V ospredju njegovega pesnjenja je namreč hudomušni humor, ki vznikla iz duhovitih motivov, le-ti so tudi sicer vgrajeni v njegov pesniški opus za odrasle bralce. Branje Fritzevih pesmi odpira pristo pot tako dobronamernemu, prostodušnemu smehu, ki vznikla ob drobnih človeških pomanjkljivostih in napakah kot tudi sarkastičnemu, satiričnemu in karikiranemu. Posmeh v njegovih pesmih z oksimoroni in paradoksi raz-

kriva prikrite napake, ki nepričakovano z vsilo silovitostjo privrejo na dan. Bralna izkušnja Fritzevih pesmi prinaša svežino in umik pred prozaično vsakdanost ter pri mladih spodbuja jezikovno ustvarjalnost na duhovit in inovativen način.

Posebna odlika zbirke Vrane je njena zvočna podoba, predvsem ritem, tekoče, presenetljivo rimanje in odlično izpeljane aliteracije. Je v mladinski liriki namreč skoraj enako pomembna kot besedni pomen, saj so besede pogosto le izhodišče za ustvarjanje ritma in rime. Ritem je postavljen pred besedilni pomen, “besede” so celo lahko nesmiselne, brez pravega pomena, so le glasovni material za ustvarjanje ritma in raznovrstnih zvočnih učinkov.

S svojo pesniško zbirko Vrane pesnik Ervin Fritz tako z neposrednostjo in mnogopomenskostjo pesniškega izraza kot s pretanjeno pesniško govorico nagovarja širok krog mladih in manj mladih ljubiteljev pesniške besede.

Vrane so, nenazadnje, pesniško briljant zagovor vran, ali kot je rekel avtor: so rezultat želje, da bi otroci vzljubili ta in potem še druga “nekoristna bitja”.

Večernica je spet zasijala

Večernico 2007 prejme Ervin Fritz za knjigo Vrane.

večernica
nagrada Večera za otroško in mladinsko literaturo

Odlomek iz pesmi Opera iz knjige Vrane:

"Kreheke krah kreheke krah,
dirigent krili z rokami, da je strah.
Ker so fagotisti sami troti,
kreheke krah kreheke krah,
violinisti sami roboti,
klarinetisti pa idioti -
niti pol ure za predah!"

Iskrene čestitke. VEČER

Duhovitejša zamisel kot izvedba

Velika skušnjava svetega Antona po predlogi Michela de Ghelderoda v režiji Edija Majarona

UROŠ SMASEK

Manipulacije vseh vrst s slehernikom naj bi kot prisposoda prikazovala nova lutkovna uprizoritev načelno za odraslo občinstvo, Velika skušnjava svetega Antona, kakor je napovedal njen dramaturg in režiser Edi Majaron. Po lastnih besedah tako imenovano burleskno kantato (ker naj ne bi bila predvsem resna), je Majaron zasnoval po predlogi (1932) Michela de Ghelderoda (1898 - 1962) tudi zato, ker naj bi njegovo ustvarjanje bilo premalokrat gledališko uprizorjeno pri nas.

Po prvotni zamisli naj bi Majaronova uprizoritev bila del tridelne predstave, kjer bi ob Majaronu kot predstavniku zrele generacije lutkovnih ustvarjalcev preostala dva dela zrežirala kot predstavnik srednje generacije hvaljeni Silvan Omerzu (pravkaršnji dobitnik nagrade Mali princ na bienalnem 9. mednarodnem festivalu Lutke od 10. do 15. septembra v Ljubljani) ter nadvse obetavni Matija Solce kot predstavnik mlajše generacije. Vendar je njihovo ustvarjanje postopno vsako zase preraslo v samostojne predstave Lutkovnega gledališča Ljubljana (LGL).

Med skupno osmimi bodočimi premierami LGL v novi gledališki sezoni 2008 / 2009 sta z Majaronovo, premierno uprizorjeno 9. septembra v sosednjem šentjakobskem gledališču, v skoraj hkratnem premiernem “trojč-

ku” še na Velikem odru LGL Omerzujeva Narcis in eho (po avtorju Publiju Ovidiju Nasoju) ter na zelo svojstvenem prizorišču v tunelu LGL, iz gledališča v hrib Ljubljanskega gradu, Solcetova Kabaretluknja (na osnovi znamenite Alice v čudežni deželi), obe premierno uprizorjeni 10. septembra. S tem trogeneracijskim “trojčkom” pa v LGL zaznamujejo tudi svojo skorajšnjo gledališko 60-letnico, ki bo 10. oktobra.

V Veliki skušnjavi svetega Antona (v izvedbi Braneta Vižintina v naslovni vlogi ter Nine Skrbinšek, Maje Kunšič in Iztoka Lužarja) naj bi manipulacije s slehernikom bile prikazane raznovrstno, tudi občutno posodobljeno (dodatno po zaslugi zelo posrečene glasbe skladatelja in izvajalca Tilna Freyerja Majarona), uprizorjene pa z načelno duhovito izbranim lutkovnim tehnikama bunraku ter senčnih in prosojnih lutk. Bunraku lutke, povzete po istoimenski klasični japonski tehniki, so izbrane za prikaz predvsem realnega, oprijemljivega sveta puščavnika Antona in naj bi s tem, ko so ob njih zmeraj načrtno vidni animatorji, imele pravzaprav tudi vzajemno podvojene, lahko celo medsebojno nasprotujoče si vloge tako imenovanih alter egov (drugih jazov oziroma dvojnikov) likov v uprizoritvi. Senčne in prosojne lutke, priložnostno pospremljene še s tematskimi video projekcijami, pa so izbrane za prikaz Antonovega pretežno domišljjskega sveta skušnjav in seveda - skušnjavcev!

Vendar se je vsa zamisel vsaj ob premieri zdela duhovitejša od izvedbe, namreč kot da tedaj ne bi bile izkoriščene vse možnosti izbranih lutkovnih teh-

(arhiv LGL)

nik. Pri sicer dovršenem oživljanju bunraku lutk je tako bilo občasno občutiti, kot da je odnos med lutko in načrtno vidnim animatorjem sicer formalno dogan, vendar ne dovolj pristen v smislu prepričljive omenjene podvojenosti lika. Senčne in zlasti vizualno suggestivne prosojne lutke (delo avtorice celotne likovne zasnove Agate Freyer Majaron) pa so precej suggestivnosti žal izgubile zaradi njihovega večkrat skoraj površno delujočega projiciranja. Vendar je vse tovrstne težav(ice) k sreči mogoče hitro odpraviti.